

УДК 340.1:071.0

Т.О. ХЕРУВІМОВА, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ

Ключові слова: обмеження експорту товарів, нетарифні обмеження, господарське законодавство, зовнішньоекономічна діяльність

Проблематика правового забезпечення заasad обмеження експорту товарів визначається з позиції членства держави у СОТ та її євроінтеграційного напрямку. Актуальність обраного аспекту дослідження зумовлена необхідністю заповнити наявні прогалини щодо питання практичного застосування суб'єктами господарювання конкретних норм національного законодавства у відповідності до Угод СОТ, зокрема у сфері експорту товарів та його обмеження.

Незважаючи на існування значної кількості наукових робіт, присвячених окремим аспектам правового регулювання нетарифних заходів, проблема комплексного теоретичного вивчення правового регулювання експортних обмежень товарів та їх впливу на діяльність суб'єктів господарювання не ставилася. Брак такого дослідження позначається на ефективності правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності та дотриманні Україною міжнародних зобов'язань у вказаній сфері. З огляду на зазначене потребують подальшої розробки проблеми сутності, змісту, поняття системи джерел правового регулювання обмеження експорту товарів.

Правовий режим обмеження експорту товарів, як специфічний вид правового регулювання певної сфери суспільних відносин, спрямований на вирішення певних задач за допомогою різного сполучення правових засобів, поділяється на загальний і спеціальний.

Останній є режимом, що визначає порядок організації та здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі, відрізняється від загального режиму господарської діяльності і запроваджується для забезпечення розумного сполучення публічних та приватних інтересів за допомогою встановлення обмежень для суб'єктів господарювання.

На сьогодні у національному законодавстві відсутнє визначення актів нетарифного регулювання: в абз.2 ч.3 ст.7 Закону України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі – ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність») лише встановлюється, що регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється за допомогою «передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції», а сам термін «акт нетарифного регулювання» не розкривається.

Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється шляхом прийняття законів та законодавчих актів Верховною Радою України, нормативних актів Уряду, указів Президента України тощо. На їх підставі розробляються конкретні механізми реалізації правових актів. Таким чином, правове регулювання обмеження експорту товарів здійснюється міжнародними актами та національним законодавством, зокрема Господарським кодексом України, Митним кодексом України, іншими не кодифікованими законами, підзаконними актами, що приймаються на їх основі та спрямовані на їх виконання. Зазначене відображено в ст.7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», відповідно до якої забороняється регулювання зовнішньоекономічної діяльності прямо непередбаченими у вказаному Законі актами та діями державних і недержавних органів. Додатково джерела нормативного регулювання зовнішньоекономічної діяльності визначенні в ч.3 ст.371 Господарського кодексу України від 16.01.2003 р. № 436-ІV (далі – ГК України). Так, коментована стаття допускає регулювання загальних умов і порядку ведення

зовнішньоекономічної діяльності, крім законів, «іншими нормативно-правовими актами», тобто підзаконними актами також. Однак, слід мати на увазі, що відповідно до п.9 ч.1 ст.92 Конституції України «основи зовнішньоекономічної діяльності» віднесені до кола питань, що регулюються виключно законами України. Проте, органи виконавчої влади з урахуванням їх цільової функції можуть видавати нормативні акти у сфері зовнішньоекономічної діяльності, спрямовані на забезпечення виконання законів.

З огляду на зазначене особливої актуальності набуває питання досягнення законності змісту підзаконних нормативно-правових актів органів виконавчої влади щодо реалізації законів [1, с.3]. Так, колізії між правовими нормами зумовлюють порушення системності правового регулювання і, тим самим знижують його ефективність. Законодавчі та підзаконні колізії заважають нормальній, злагодженій роботі в сфері системи, порушують права суб'єктів господарювання, позначаються на ефективності правового регулювання, стані законності та правопорядку, правосвідомості і правовій культурі [2, с.228]. Оскільки практика запровадження обмежень експорту окремих видів сільськогосподарської продукції в 2010–2011 рр. в Україні свідчить про умови для нівелювання юридичної природи нормативних актів, доцільно коротко визначитися з їх юридичною природою.

Так, закон (як кодифікований, так і звичайний) є нормативно-правовим актом, який регулює найбільш важливі суспільні відносини, приймається Верховною Радою України в порядку особливої законодавчої процедури, має вищу юридичну силу в системі джерел права України, є основою для підзаконного правового регулювання, містить правові норми, що мають базове значення для правових актів Президента України, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування [1, с.13], спрямований на здійснення довгострокового регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Окрім зазначеного, державні органи виконавчої влади у межах своєї компетенції вида-

ють акти, які в залежності від їх місця в апараті держави та юридичної сили поділяються на загальні, відомчі, місцеві та локальні. Так, О.І. Сушинський виділяє три ієрархічні рівні системи органів виконавчої влади за відповідними суб'єктами: Кабінет Міністрів України, як вищий орган у системі органів виконавчої влади; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; місцеві органи [3, с.8]. Нормативні акти органів державної виконавчої влади конкретизують і встановлюють порядок виконання законів. У підзаконні нормативні акти простіше вносити зміни, ніж у закони, і це робить їх гнучкими до змін.

Додатково, нормативне регулювання обмеження експорту товарів здійснюється міжнародно-правовими актами щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що розрізняються за характером, змістом, рівнем обов'язковості встановлених у них положень. З огляду на зазначене, аналіз актів національного законодавства пропонується здійснювати відповідно до їх юридичної сили і місця у системі джерел права.

Так, кодифікованими актами, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність та окремі аспекти адміністрування експортних обмежень, є ГК України, Митний кодекс України від 11.07.2002 р. № 92-IV (далі – МК України).

Стаття 377 ГК України містить дефініцію терміну «зовнішньоекономічна діяльність», що відрізняється від дефініції ст.1 Закону України від 07.10.2010 р. № 2591-VI «Про зовнішньоекономічну діяльність». Розходження у формулюванні пояснюється тим, що кодекс регулює діяльність суб'єктів господарювання, якими можуть бути з числа нерезидентів України тільки фізичні особи, зареєстровані в Україні як підприємці, і структурні одиниці іноземних господарських організацій, що розташовані в Україні.

Додатково, ГК України регулює окремі аспекти таких важливих механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, як ліцензування і квотування. ГК України обумовлено загальні засади квотування зов-

нішньо економічних операцій, визначаючи цей механізм як обмеження загальної кількості та/або сумарної вартості товарів, які можуть бути ввезені чи вивезені. Положення ст.381 ГК України окреслює окремі засади ліцензування зовнішньоекономічних операцій. Перелік об'єктів, експорт яких підлягає ліцензуванню, визначається Кабінетом Міністрів України. Зазначена норма кореспондується з п.8 ч.1 ст.2 та підпунктом 18 п.1 ч.1 ст.20 Закону України від 07.10.2010 р. № 2591-VI «Про Кабінет Міністрів України», відповідно до якого на зазначений орган покладається обов'язок забезпечити проведення зовнішньоекономічної політики та регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Практика попередніх років свідчить, що наприкінці кожного календарного року Кабінет Міністрів України видає постанову, що передбачає перелік товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, а також визначає державні органи, з якими Міністерство економічного розвитку і торгівлі погоджує видачу ліцензій.

Базовим у системі нормативно-правових актів України щодо ліцензування окремих видів господарської діяльності є Закон України № 1775-III від 01.06.2000 р. «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (далі – ЗУ «Про ліцензування»), ст.9 якого містить вичерпний перелік видів господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню у відповідності до спеціальних законів. Пункт 4 ч.1 ст.9 Закону України «Про ліцензування» (щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності) містить бланкетну норму і є правовою основою для здійснення ліцензування окремих зовнішньоекономічних операцій, серед яких є і здійснення експорту товарів, у відповідності до ст.16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Разом із тим, необхідно звернути увагу на ту обставину, що норми Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» містять положення, відповідно до яких рішення про видачу ліцензії приймається відповідно до даних про видачу ліцензії, раніше отриманої за умови дотримання суб'єктами господарювання зоб'

в'язань щодо захисту економічної конкуренції. Вказані умови виступають додатковою гарантією, забезпечуючи добросовісність потенційного експортера, проте надають можливість для застосування суб'єктивного підходу і необґрунтованих зловживань зі сторони дозвільного органу.

МК України містить положення щодо запровадження обмежень у разі переміщення товарів через митний кордон України. Пропуск таких товарів через митний кордон України здійснюється на підставі дозволів уповноважених органів державної влади, що виконують відповідні контрольні функції. Переліки товарів, переміщення яких через митний кордон України здійснюється на підставі дозволів органів державної влади, а також порядок видачі таких дозволів затверджуються Кабінету Міністрів України.

Основним законом у сфері зовнішньоекономічного регулювання є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», на основі якого була пізніше розроблена система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Закон розроблявся на основі концепції захисту внутрішнього ринку за рахунок обмеження вивезення, що супроводжувалось різким скороченням переліку товарів, експорт яких підлягав режиму квотування та ліцензування. У ст.1 надано визначення зовнішньоекономічної діяльності, інших ключових понять, окремо конкретизовано порядок укладення зовнішньоекономічних контрактів, визначено основні принципи реалізації державної політики та здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання. Так, серед останніх найбільш вагомими є принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва з метою реалізації права суб'єктів господарювання права добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки; принцип юридичної рівності і недискримінації; принцип верховенства закону, що запроваджує заборону застосовувати підзаконні акти, які створюють умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України; принцип захисту інтересів суб'єктів зовніш-

ньюекономічної діяльності; неприпустимість зворотної сили закону з метою забезпечення іноземних партнерів правовими гарантіями тощо. Оскільки такі важливі принципи як достатності, адекватності, стабільності, гласності та передбачуваності державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності не знайшли свого відображення в зазначеному нормативному акті, пропонується закріпити їх в ст.7 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [4, с.9]. Окрім зазначеного, в законі конкретизований порядок запровадження та адміністрування процедури ліцензування та квотування як заходів обмеження експорту товарів, зосереджена увага на винятках з принципу заборони кількісних обмежень товарів, що підлягають першочерговому господарсько-правовому дослідженню.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» квоти класифікуються на глобальні, групові, експортні/імпортні та індивідуальні. Коментована норма містить відсилання на спеціальний закон, що визначає порядок квотування. Не зважаючи на зазначене, ст.16 Закону хоча і містить окремі норми щодо квотування, все ж явно недостатньо регулює цей досить складний механізм. Вочевидь, законодавець все ж мав на увазі прийняття в майбутньому спеціального закону, який відповідно до норм закону врегулював би всі аспекти квотування у зовнішньоекономічній діяльності.

Нетарифні обмеження експорту окремих видів товарів можуть бути введені з метою забезпечення правопорядку, підтримки обороноздатності країни та міжнародної безпеки, охорони здоров'я населення, довкілля, історичної, археологічної та культурної спадщини населення України. Регулювання експорту таких видів товарів, як ракетна техніка, вибухові речовини, усі види зброї, боєприпаси, військова та спеціальна техніка, військове майно, технології оборонного призначення – здійснюються компетентним органом державної влади. Формування самостійної системи нетарифного регулювання по відношенню до військової продукції пояснюється існуванням

державної монополії у сфері воєнно-технічного співробітництва і зумовленими нею специфічними адміністративними вимогами. Встановлення виключного права держави на експорт певних видів товарів як законодавчо дозволений спосіб обмеження права на здійснення зовнішньоекономічної діяльності фактично сприяло створенню двох самостійних автономних систем обмеження експорту товарів.

Необхідно зауважити, що відповідно до закону кількісні обмеження експорту товарів можуть запроваджуватися урядом виключно з метою виконання міжнародних зобов'язань держави. Оскільки ст.18 Конституції України визначає, що зовнішньоекономічна діяльність спрямована на забезпечення національних інтересів та безпеки країни шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародної спільноти за загально визнаними принципами та нормами міжнародного права, положення Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» інкорпорували ключові вимоги Угоди ГАТТ 1994, багатосторонньої торговельної угоди та невід'ємної частини Марракеської угоди про заснування СОТ. Україна ж приєдналась до Марракеської угоди 05.02.2008 р. шляхом підписання Протоколу про вступ України до СОТ, ратифікований Законом України від 10.04.2008 р. № 250-VI «Про ратифікацію протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі».

Статтю 9 Конституції України передбачає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, є частиною національного законодавства України, та згідно зі ст.19 Закону України від 29.06.2004 р. № 1906-IV «Про міжнародні договори України», укладені і належним чином ратифіковані міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Окрім того, вказана стаття передбачає, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що перед-

бачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

З огляду на вказане, угоди СОТ як акти займають центральне місце у регулюванні сучасної системи міжнародних торговельних зв'язків, визначаючи умови міжнародної торгівлі в цілому і для кожної країни-учасниці окремо, дедалі більше впливають на формування національних торговельно-політичних систем [5, с.62].

Регулювання кількісних обмежень товарів угодою ГАТТ 1994 визначається такими важливими принципами: наприклад, принципи найбільшого сприяння (ст.І угоди ГАТТ 1994) та національного режиму (ст.ІІІ угоди ГАТТ 1994); положення щодо митного регулювання експорту (ст.ІІІІІ угоди ГАТТ 1994) та походження товарів (ст.ІХ угоди ГАТТ 1994); опосередкований захист національного виробника шляхом застосування заходів обмеження експорту товарів може зумовити порушення антидемпінгового чи антисубсидійного розслідування з боку інших країн; вплив на інвестиційну привабливість країни, зокрема недотримання положень угоди СОТ про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи [7].

Базовою для регулювання експортних обмежень є ст.ХІ:1 Угоди ГАТТ 1994, тому всі вимоги щодо ліцензування експорту, інші експортні обмеження або будь-які інші обмеження мають відповідати вимогам Угоди ГАТТ 1994. Таке зобов'язання впливає з § 255 Звіту Робочої Групи з питань вступу України до СОТ.

Вказана норма Угоди ГАТТ 1994 містить положення, що вимагає від усіх країн-учасниць відмовитися від використання кількісних обмежень, зокрема ніякі заборони чи обмеження, крім мит, податків, чи інших зборів, чи то у формі квот, ...експортних ліцензій чи інших заходів, не повинні встановлюватися або застосовуватися будь-якою стороною ... щодо експорту чи продажу на експорт будь-якого товару, призначеного для ввезення на територію будь-якої іншої сторони. Позитивне тлумачення статті дозволяє зробити ви-

сненок, що застосування експортного мита є дозволеною практикою [7]. Стаття ХІІ Угоди про сільське господарство віддзеркалює зміст ст.ХІ Угоди ГАТТ 1994 [8], передбачаючи негайне скасування кількісних обмежень з 1995 р. з подальшим їх переведенням в тарифний еквівалент.

На сьогодні практика щодо регулювання обмеження експорту групи експертів органу врегулювання суперечок СОТ є обмеженою, представлена лише декількома справами [8], проте сприяє повному та всебічному тлумаченню дефініції «обмеження експорту товарів». Зокрема в частині «інші обмеження» відповідно до ст.ХІ Угоди ГАТТ 1994 доцільно звернутися до рішення групи експертів Органу врегулювання суперечок при СОТ у справі «Аргентина – Шкіра» («Argentina – Hides and Leather»). Так, поняття «інші заходи» є «широкою непоясненою категорією» [9, с.11.17] та, як було зазначено у справі «Японія – Навіпровідники» («Japan – Semi-conductors») сам термін «обмеження» є дуже широким за своїм змістом та включає дії, умови, акти компетентних органів державної влади. Додатково, у вказаній справі зазначено, що «положення ст.ХІ:1 поширюються на обмеження фактичної (de facto) природи» [9, с.11.17]. В той же час, група експертів вирішила, що «ст.ХІ:1, на відміну від інших положень Угоди ГАТТ 1994, не відноситься виключно до законів або приписів, а відноситься більш широко – до заходів. Подібне формулювання чітко вказує на те, що будь-який захід, введений або затверджений країною-членом з метою обмеження експорту, підпадає під дію цієї норми, не зважаючи на його правовий статус» [10, с.106]. Таким чином, відповідно до практики Органу врегулювання суперечок при СОТ навіть неофіційне (фактичне) обмеження експорту з боку уряду шляхом видачі усних розпоряджень або інших фактичних дій є порушенням норм Угод СОТ.

Вимоги ст.ХІІІ Угоди ГАТТ 1994 запроваджена з метою мінімізації ризиків негативно-го впливу від застосування кількісних обмежень [11], зокрема, під час їх адміністрування

[12, с.7.68]. Додатково, відповідно до ч.1 ст.ХІІІ Угоди ГАТТ 1994 ніякі заборони чи обмеження не повинні застосовуватися будь-якою стороною щодо експорту будь-якого товару, призначеного для території будь-якої іншої сторони, якщо тільки експорт аналогічного товару до всіх третіх країн не є аналогічним чином забороненим чи обмеженим.

Застосування коментованої статті можна продемонструвати на прикладі ситуації, що мала місце в Україні у 2010–2011 рр. при запровадженні квотування експорту окремих видів сільськогосподарської продукції. Зокрема, урядом планувалося виключити експорт зернових в країни, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю, зокрема Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Російська Федерація, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан та Македонія, з експортних квот, встановлених Постановою від 04.10.2010 р. № 938 «Про встановлення обсягів квот на окремі види сільськогосподарської продукції, експорт якої підлягає ліцензуванню до 30.06.2011 р., і затвердження Порядку видачі ліцензії на експорт окремих видів сільськогосподарської продукції та розподілу квот». Зазначене є застосуванням експортних обмежень по відношенню до інших членів СОТ у такий спосіб, що не є аналогічним до експортних обмежень зернових до всіх третіх країн. У такий спосіб існував ризик порушити принцип недискримінації, дотримання якого є обов'язковим відповідно до ст.ХІІІ Угоди ГАТТ 1994.

Вказане підтверджене практикою Органу врегулювання суперечок при СОТ у справі «ЕС-Банани» («ЕС – Bananas III»), де було зазначено, що невиконанням обов'язку передбаченого статті ХІІІ:1 Угоди ГАТТ 1994 є встановлення обмежень щодо експорту товарів з країн членів СОТ, що є відмінними та нетотожними обмеженнями встановлених щодо експорту з третіх країн [13, с.186–187]. Таким чином, члени СОТ зобов'язуються здійснювати адміністрування експортних обмежень виключно у недискримінаційній формі [13, с.26] та застосовувати експортні об-

меження щодо членів СОТ у аналогічний спосіб з експортними обмеженням, застосованими до третіх країн.

Враховуючи той факт, що кількісні обмеження запроваджуються через дії компетентних органів, як правило, шляхом надання монопольного становища державним підприємствам, доцільно звернути увагу на положення ст.ХVІІ Угоди ГАТТ 1994, відповідно до якої у випадку заснування державного підприємства кожний член СОТ зобов'язується не надавати такому підприємству виняткових чи спеціальних привілеїв. Таке підприємство, при здійсненні купівлі чи продажу, пов'язаних з імпортом або експортом, повинне діяти способом, сумісним із загальними принципами режиму недискримінації, передбаченими цієї Угодою відносно урядових заходів, що впливають на імпортні та експортні операції приватних комерсантів.

Відповідно до Додатку до ст.ХVІІ Угоди ГАТТ 1994 винятковими та спеціальними привілеями вважаються урядові заходи, що уповноважують уряд здійснювати контроль над торговельною діяльністю відповідного підприємства.

Відповідно до ст.ХVІІ:(1b) Угоди ГАТТ 1994 державні торговельні підприємства мають, з належним урахуванням інших положень ГАТТ 1994, здійснювати купівлю чи продаж, керуючись винятково комерційними міркуваннями, включаючи ціну, якість, корисність, товарність, умови транспортування та інші умови купівлі чи продажу, і мають надавати підприємствам іншої сторони достатню можливість конкуренції за участь у такій купівлі чи продажу відповідно до звичайної ділової практики.

Під поняттям «здійснення купівлі чи продажу товарів винятково щодо комерційних міркувань» розуміється зобов'язання торговельного підприємства здійснювати свою діяльність відповідно до наявних ринкових умов. Це передбачає відсутність, в першу чергу, цінової дискримінації, надання нерівних умов доступу інших підприємств до транспортування, використання елеваторів та інших

умов пов'язаних з купівлею та продажем зернових. Зобов'язання торговельного підприємства здійснювати свою діяльність відповідно до ринкових умов підтверджується рішенням Апеляційного органу СОТ у справі «Корея-Яловичина» («Korea-Beef») [14, с.757], з метою попередження дій державного торговельного підприємства як «політичного гравця» («political actor»), тобто суб'єкта, покликаного на реалізацію державної політики виключно в державних інтересах [15, с.141].

Продовжуючи аналіз нормативного регулювання експортних обмежень товарів, доцільно зупинитися на такому інституті як застосування експортного мита відповідно до статті VIII Угоди ГАТТ 1994. Експортне мито в Україні було запроваджено з прийняттям Закону України від 19.05.2011 р. № 3387-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур». Розділом II Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур» скасовано вивізні мита на пшеницю і суміш пшениці та жита (меслин), полбу та кукурудзу, залишено вивізні (експортне) мито на ячмінь в розмірі 23 євро/тонну до 01.01.2012 р.

За загальним правилом, збори та платежі будь-якого характеру (окрім експортних мит та окрім податків, які підпадають під сферу дії ст.ІІІ Угоди ГАТТ 1994), що накладаються членами СОТ на експорт або у зв'язку з експортом, мають бути обмежені у сумі, яка приблизно дорівнює вартості наданих послуг, і не повинні являти собою опосередкований захист вітчизняних товарів або оподаткування експорту у фіскальних цілях. При цьому положення ст.VІІІ ГАТТ 1994 повинні розповсюджуватися на збори, платежі, формальності та вимоги, які накладаються урядовими установами у зв'язку з імпортом та експортом, у тому числі на збори, платежі, формальності та вимоги відносно кількісних обмежень та ліцензування.

Додатково, у справі «США – Тарифи на Митні Послуги» («US – Customs User Fee»)

Органом врегулювання суперечок при СОТ було зазначено, що стаття VIII Угоди ГАТТ 1994 «прямо забороняє» подібні збори та платежі у фіскальних цілях [16, с.120].

Крім того, згідно з пунктами (а), (b) ст.VІІІ Угоди ГАТТ 1994 країни-члени СОТ також визнали необхідність зменшення кількості та номенклатури таких зборів і платежів та необхідність скорочення до мінімум обсягу і складності імпортних та експортних формальностей, а також зменшення і спрощення вимог щодо імпортної та експортної документації. Положення статті VIII Угоди ГАТТ 1994 розповсюджуються, в тому числі, на збори, платежі і формальності відносно кількісних обмежень та ліцензування.

Окремо необхідно зауважити, що ст. XX Угоди ГАТТ 1994 застосовується як виняток у випадку порушення інших положень Угоди ГАТТ 1994 запровадженими експортними обмеженнями товарів, зокрема таких як ст.ІІІ та ст.ХІ Угоди 1994. Сфери, що виключені з міжнародної торгівлі, відносяться до:

- експорту золота та срібла (ст.ХХ (с) Угоди ГАТТ 1994), що зумовлено історично у зв'язку з виконаннями ними платіжної функції;
- охорони національних скарбів (стаття ХХ (f) Угоди ГАТТ 1994), продуктів праці ув'язнених (ст.ХХ (е) Угоди ГАТТ 1994), що відображено у Законі України від 21.09.1999 р. № 1068-ХІV «Про вивезення, увезення та повернення культурних цінностей» та ст.16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»;
- захисту публічної моралі (ст.ХХ (а) Угоди ГАТТ 1994);
- охорони життя та здоров'я людини, тварин та рослин (ст.ХХ (b) Угоди ГАТТ 1994);
- додержання прав інтелектуальної власності та захисту прав споживачів (ст. ХХ (d) Угоди ГАТТ); деяких видів природних вичерпних ресурсів (ст. ХХ (g) Угоди ГАТТ 1994);
- з метою охорони публічного порядку за умови дотримання принципу недискримінаційності, необхідності та заборони протекціонізму;
- торгівля сировинними товарами (ст.ХХ (h) Угоди ГАТТ 1994), не підпала під режим

багатостороннього регулювання торгівлі. Виняток становить торгівля сільськогосподарськими товарами, що інтегровано до системи СОТ.

Перелік вказаних виключень є вичерпним і розширенню державою не підлягає [17, с.5.9; 18, с.617].

Отже, за результатами дослідження здійснено аналіз існуючих в теорії права джерел правового регулювання обмеження експорту товарів, що дало змогу поглибити розуміння їх сутності та змісту, обґрунтувати положення про можливість їх поліпшення, з'ясовано ступінь дослідженості, наведено сутнісну та змістову характеристику джерел правового регулювання обмеження експорту товарів. Це дало змогу визначити межі регулюючого впливу, обов'язковість дії, визначити сутнісну та змістовну характеристику в формально-юридичному розумінні тощо. На підставі аналізу мети господарсько-правового впливу при встановленні методів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зроблено висновок про необхідність забезпечення вдосконалення господарського законодавства, повне погодження національних правил з експортними правилами обігу товарів [4, с.11].

Вказане дослідження є лише спробою раціонально підійти до вирішення питань у галузі засобів обмеження експорту товарів з урахуванням правового положення України як країни-члена СОТ, що, звичайно, у значній мірі відбивається на характері викладу матеріалу та висновках за результатами проведеного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбунова Л. М. Підзаконні нормативно-правові акти: організаційно-правові питання забезпечення законності ; автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Л. М. Горбунова ; КНЕУ. – К., 2005. – 17 с.
2. Матузов Н. И. Коллизия в праве: причины, виды и способы разрешения правоведение / Н. И. Матузов // Правоведение. – 2000. – № 5. – С. 225–244.
3. Сушинський О. І. Центральні органи виконавчої влади: статус та організація діяльності : навч. посіб. / О. І. Сушинський. – Л. : ЛПІДУ НАДУ, 2004. – С. 104.
4. Чайковська В. В. Методи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: господарсько-правові аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / В. В. Чайковська ; Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 2010. – 19 с.
5. Голубєва В. О. Міжнародно-правове регулювання зовнішньоторговельної діяльності та національне законодавство України (нетарифний аспект): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.11 / Голубєва В. О. ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004. – 219 с.
6. Matsushita M., Schoenbaum T.J., Mavrodīs, P.C. (2003) *The World Trade Organization (Law, Practice and Policy)* (Oxford: Oxford University Press, Second Edition). – 989 p.
7. Crosby D. (2008) *WTO Legal Status and Evolving practice of Export Taxes*, ICTSD Bridges, – Vol. 12. – No. 5.
8. Karapinar, B. *Export Restrictions and the WTO Law: «Regulatory Deficiency» or «Unintended Policy Space»*. Working Paper No. 2010/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wti.org/fileadmin/user_upload/nccr-trade.ch/wp4/publications/Karapinar%20-%20Working%20Paper%202010-11.pdf.
9. Panel Report, *Argentina – Measures Affecting the Export of Bovine Hides and Import of Finished Leather*, WT/DS155/R and Corr.1, adopted 16 February 2001, DSR 2001:V, 1779.
10. GATT Panel Report, *Japan – Trade in Semi-Conductors*, L/6309, adopted 4 May 1988, BISD 35S/116.
11. Piermartini, R. (2004) «The Role of Export Taxes in the Field of Primary Commodities». Working Paper VII-2004. World Trade Organization, Geneva, Switzerland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/discussion_papers4_e.pdf.

12. Panel Report, *European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas*, WT/DS27/R/USA, adopted 25 September 1997, as modified by Appellate Body Report WT/DS27/AB/R, DSR 1997:II, 943.
13. Appellate Body Report, *European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas*, WT/DS27/AB/R, adopted 25 September 1997, DSR 1997:II, 591.
14. Panel Report, *Korea – Measures Affecting Imports of Fresh, Chilled and Frozen Beef*, WT/DS161/R, WT/DS169/R, adopted 10 January 2001, as modified by Appellate Body Report WT/DS161/AB/R, WT/DS169/AB/R, DSR 2001:I, 59.
15. Appellate Body Report, *Canada – Measures Relating to Exports of Wheat and Treatment of Imported Grain*, WT/DS276/AB/R, adopted 27 September 2004, DSR 2004:VI, 2739.
16. GATT Panel Report, *US-Customs User Fee*, adopted 2 February 1988, BISD 35S/245.
17. GATT Panel Report, *US-Section 337*, adopted on 7 November 1989 (L/6439 – 36S/345).
18. Peter Van den Bossche. (2008) *The Law and Policy of the World Trade Organization. Text, Cases and Materials.* – 970 p.

Херувімова Т. О. Особливості нормативно-правового регулювання обмеження експорту товарів / Т. О. Херувімова // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 761–769 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11xtooet.pdf>

Робота присвячена дослідженню проблем правового регулювання методів державного впливу на експорт товарів, ставить за мету уточнити зміст нормативного регулювання таких методів, рівень впровадження в законодавчому полі України з урахуванням норм Угод СОТ.

Херувімова Т.О. Особенности нормативно-правового регулирования ограничений экспорта товаров

Работа посвящена исследованию проблем правового регулирования методов государственного воздействия на экспорт товаров, уточнению содержания нормативного регулирования таких методов, уровня внедрения в законодательное поле Украины с учетом норм Соглашений ВТО.

Kheruvimova T.O. Singularities it is Standard-Legal Regulation Limiting to Export of Goods

The thesis is devoted to research the issues of export restrictions regulation, necessity to elaborate on the content of such methods, level of their reflection in the effective Ukrainian legislation in order to guarantee compliance with WTO Agreements.